

СВЕТОСЛАВ МИНКОВ - „ДАМАТА С РЕНТГЕНОВИТЕ ОЧИ“

МЕЖДУ ПРИКАЗКАТА И ФАНТАСТИКАТА

Творческото присъствие на Светослав Минков е категорично заявено в българската литература в началото на XX век. Преводач на редица приказки, автор на диaboлични разкази, в които преобладават фантастични персонажи, страшна, свръхестествена обстановка, необичайни, алогични обрати в нормалния ход на всекидневния живот, Светослав Минков не скрива интереса си към мистичното, към непознатите страни на човешката душа, към подсъзнателното, ирационалното.

Творецът не остава чужд и на реалните събития, които го заобикалят в началото на миналия век - модернизацията, техническия напредък, научните открития, роботизацията. Явления, които са непрекъснато рекламирани и които се опитват да променят мисленето и начина на живот на обикновения човек. Той се превръща в автомат, в робот, който изпълнява, без да разсъждава. Отказал се от чувства и от духовен живот, човекът има „модерно създание“. Нравствените му ценности са променени. Свръхестественото и неговата алогичност в диaboличните разкази са заменени от страха на автора, че хората ще бъдат механизирани, лишени от душа, че върху тях ще се въздейства чрез рекламата на новите открития и всичко това ще доведе до стандартизиране, обезличаване на човешката личност. Този страх от левотата, с която човешката психика може да бъде манипулирана, и от трудността да се достигне до осъзнаване на тази манипулация, зависима от свръхестествени сили, намира своя израз в разказа „Дамата с рентгеновите очи“. Светослав Минков е прозрял, че в новото, „модернизира
но“ общество, с

редица научни открития и технически постижения, човек има все по-малко време да живее, да чувства и да мисли. Животът му придобива друг смисъл, става режисиран. Всеки избор на човека е насочван. Посочвани са целите, определяни са възможностите му. Човек не е самостоятелен, а манипулиран, жертва е на т. нар. „масова култура“. Загубва хуманността си и достига до неискреност и бездуховност.

Героите в разказа „Дамата с рентгено-вите очи” са типизирани „илюстрации” на авторския замисъл, а не индивидуализирани характери. В този смисъл, случайно избраната за главна героиня на разказа, Мими Тромпеева е типичен представител на своята обществена прослойка - буржоазната аристокрация от началото на ХХ век, дъщеря на богат индустриалец. Героинята е красноречи-во доказателство за съдбата на новия чо-век, манипулиран от рекламата за нови-те научни открития, които могат да про-менят живота му и да го направят по-щас-тлив. Но именно те го лишават от нравс-твените му ценности и красота, превръ-щат го в автомат, в човек-робот без душевност, с изродени мечти и добродете-ли. За внушаване на своите разбирания и идеи Светослав Минков умело съчетава приказното и фантастичното, като съумява да отрази реални явления от об-ществения живот. Героите му следват в своето поведение и мечти приказните персонажи, но същевременно са но-сители на фантастични, нереални ка-чества, родени от невероятния свят на футуристичните технически открития.

В приказката има няколко ключови мо-мента и особености, двигатели на дейст-вието. Героят е подложен на лишение, по пътя му има препятствия, които се прео-доляват чрез появата на въл-шебни сили и предмети. Женит-бата за принца поставя в ново социално положение героя. В края на приказката възтържест-вуват доброто и справедливост-та. В приказката мястото на действието е условно - едно царство, един град, без да се конкретизира географското му разположение. Такъв избор прави и Светослав Минков. Действието в разказа му „Дама-та с рентгеновите очи” се раз-вива в един град, без дори да е маркирана градската среда. То-ва съвпадение може да се обяс-ни с факта, че съвременният пи-сател се интересува не толкова от обстановката и героите, кол-кото от типичните явления на времето, в което твори. Именно те провокират мисли-те му. Подобно на героя от въл-шебната приказка, на когото е отнета някаква придобивка, Мими Тромпеева търпи лише-ние. Тя страда от природен не-достатък- кривогледство, кое-то помрачава вълншната ѝ кра-сота: „... *Изпъкналите ѝ кривогледи очи отблъскваха всички и я правеха непоносима за обществото на ония-, които играеха тенис и говореха за новите марки автомобили.*”

Този дефект потиска мечтата на Минковата героиня. Тя „мечтаеше да се омъжи за милионер, за-щото сама беше дъщеря на богат индуст-риалец и не искаше да скъса връзките си с парфюмираната младеж от аристокра-тичните кръгове”

Мечтата на Мими да намери своя принц - богат индустриа-лец, съответства на мечтата на приказни-те герои, например на Пепеляшка, която бленува да отиде на бала с доведените си сестри, да потанцува и да види прин-ца. Мечтата осмисля човешкия живот. Тя прави човека по-силен, помага му да се развива, да се бори за постигане на идеа-лите си, да преодолява трудностите в жи-тейския си път. Мечтата е своеобразно бягство от действителния, реалния свят към един по-съвършен, но нереален, съ-ществуващ само в съзнанието. Но поня-кога мечтите се оказват деструктивни за

личността. Мими Тромпеева живее със своята измамна мечта да излекува кривогледството си, за да продължи живота си в обществото на хайлайфа, сред охолство и пари, където обаче се ширят без-духовност и лицемерие. Героинята става жертва на собствената си представа за не-щата, както и на времето, в което живее. Тя вижда само това, което иска да види.

По пътя към осъществяване на мечтата трябва да бъдат преодолени много пре-пятствия и изтърпени много изпитания, както в приказките. Мими Тромпеева се подлага на операция, поема рискове; Пе-пеляшка рискува да я познаят, ако оста-не до късно на бала. За преодоляване на трудностите се появява вълшебство; използва се чудо, чужда сила. В приказ-ката за Пепеляшка това е вълшебната фея - кръстница на героинята, която с едно докосване на вълшебната пръчица я прев-ръща в принцеса с красиви дрехи и я из-праща на бала. В разказа на Минков ге-роинята е спасена във *„Въл шебна фабри-ка на щастливите преображения*

”

’
както е описан институтът за разхубавяване
„Козметикум Амулет - салон за дамска хи-рургия

”

.
Там „вълшебник” със своите уме-ния и открития е маестро Чезарио Галфоне, който благодарение на капките си

„Рентгенол

”

преобразява грозните очи на Мими Тромпеева. Той капва в
„ангелските зеници

”

няколко капки и обещава, че това
„ще ги окъпе в лъчезарен блясък и ще ги превърне в сияйни звезди за пеперудното вдъхновение на поетите

”

.
Надеждата е възвърната, мечтата може да се превър-не в реалност.

Всички са възхитени от преобращения-та след вълшебствата. Пепеляшка предиз-виква всяка вечер все по-големи симпа-тии с външния си вид, със своята хубост и маниери. Мими Тромпеева възхищава с промяната си околните, които я гледат смаяни и възклихват: *„Ах, какви чудни очи!* ” Външният вид на героинята пре-дизвиква обаче и завист, и клюки. Мими Тромпеева споделя за обкръжаващите я дами: *„...*

Не можеха да си намерят място от яд, загдето съм станала център на изк-лючително внимание, та постоянно тър-сеха повод да ме ухапят.

”

Нейните нео-бикновени рентгенови очи са не само красиви, но имат и още едно „достойнс-тво” - те проникват навсякъде, виждат всичко. За тях няма прегради. Реализи-рана е авторовата идея - пародиране на душевната деградация, на душевната празнота у човека, на интереса към обвивката, към външната страна на нещата и хората. Чрез вълшебството се увелича-ват шансовете на героинята да открие бъ-деция си съпруг - принца на своите меч-ти.

Мими се запознава с избраника, подоб-но на Пепеляшка, на обществено място, сред елита - бомонда, хайлайфа. Среца го на соаре у Дейзи, където има *„дами и господа от бомонда, между които и един чужд дипломат*

”

Но между всички тя из-бира Жан - богат и мил, единствен нас-ледник на вуйчо си. По богатството си Жан е сякаш истински принц, но по произход, интелект и обноски е една ограничена, без-духовна, обречена личност. Критериите за оценка са преосмислени, ценностите -преобърнати, съобразно времето, в което твори Светослав Минков. Обръща се вни-мание на външността, на лустрото и мате-риалното положение, душевността е ку-ха, прозрачна материя, мозъкът е прека-лено фин.

Но докато дамата с рентгеновите очи избира сама своя принц: *„Всички се надп-реварваха да флиртуват с мен, но в края на краищата аз предпочетох Жан.*

”

приказ-ната героиня покорява принца със своята красота и изисканост и той я избира за дама на сърцето си.

И в приказката, и в разказа на Минков се достига до предложение за брак. Прин-цът открива своята избраница по изгубе-ната стъклена пантофка и любовта възтър-жествува. Победени са злото и несправед-ливостта, възстановени са редът и спра-ведливостта, отнетата свобода на избора на живот е върната. При Мими бракът не е от любов. Той е въпрос на избор, на дого-вор, на бизнес: *„Отначало папа упорства-ше, защото сумата му се видя голяма. Но после, като разбра, че Жан е човек с харак-тер, отстъпи. Един милион в аванс и два милиона след сватбата.*

”

Женитбата във вълшебните приказки носи нов социален статус, ново общест-вено положение за героинята. Обикно-вено приказките завършват щастливо, ут-върждавайки победата на доброто. Сват-бата продължава три дни и три нощи, а

младоженците живеят дълго и щастливо. Мими Тромпеева е от богат род. Тя за-пазва своето социално положение, омъж-вайки се за човек от аристократичен род. Но нейното щастие е по-различно, съоб-разно обществените явления. То е свър-зано с финансов просперитет, с показ-ност, с бездуховния живот на хайлайфа. Мечтаният свят се оказва фалшивият свят на претенциозността и глупостта. Снобиз-мът, фалшът и позьорството се превръ-щат в истински житейски стойности. За разлика от тържеството на доброто, любовта и справедливостта във вълшеб-ната приказка, в разказа на Светослав Минков е разкрито доминирането на но-вите ценности, на новия морал, на прео-бърнатото разбиране за спасение, на но-вите мечти. В момент на отчаяние Мими Тромпеева избира като спасение за себе си не манастира, захвърляйки „малкото коварно евангелие, което щеше да отрови дните ѝ със своята свещена скука”, а института за разхубавяване, обещаващ ѝ чу-деса с новите научни открития и препа-рати. Интересувайки се само от външ-ността си и полагайки грижи само за нея, Мими не обръща внимание на духовно-то си здраве и развитие. Затова не изби-ра и своя принц по такива критерии, не се интересува от душевността му, от доб-ротата му, от ума му, а само от богатст-вото и красотата му: „

Топ има фигура на атлет и когато се смее, ръмжи като меч-ка.

”

Не скрива, че мозъкът му е от
„мате-рия, по-тънка навярно и от паяжина

”

За възпитанието и интелекта му съди по не-говите съвети относно парфюмите и за „*чистенето на зъбите с клечка при офи-циалните динета*

”

Романтиката, фантазията, мечтите са за-менени от обикновени, ежедневни, дреб-ни случки и събития, които предизвикват възторга на героите. Светослав Минков описва деформираната обществена дейс-твителност и бездуховното общество. Па-родирайки, писателят изказва своята при-съда над обезличаването на човека чрез масовата култура, рекламата, модернизи-рането и зависимостта на хората от псевдонаучните открития, които променят човешката душевност.

Разказът на Светослав Минков е явле-ние в българската литература. Повест-вованието умело съчетава условното и действителното, реалното и фантастично-то. Авторът успява да преплете вълшебно-то, чудното, фантастичното с реалностите на времето, в което твори. „Дамата с рен-тгеновите очи” е своеобразна пародия на рекламната агресия, атакуваща човешкото съзнание, докосваща се до желанието на човека да контролира свръхестествените сили, носещи тайната на вечната „духов-на” младост.

Деликатно използваните елементи на гротеската превръщат пародията в средство за изграждане на карикатурно хиперболизиран образ на бездуховното, властно променящо човека и обществото в началото на ХХ век. „Дамата с рент-геновите очи” е художествено доказателство за тези процеси в пародийно пре-обърнатите стойности на времето.